

Derleme / Review

Covid-19 Pandemisinde (Yeniden) İnşa Edilen Mekânda Kadına Yönelik Ev İçi Şiddeti Anlamak

Sultan Ebru Bulgurcuoğlu¹, Gökem Kelebek-Küçükarslan²

Öz

Covid-19 pandemisi ile birlikte yaşanan karantınada kamusal alan özel alana taşınmış ve hayat eve sığ(dırıl)maya çalışılmıştır. Böylelikle, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadına yönelik ev içi şiddet vakalarında artış görülmeye başlanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı yaşanan karantina ile birlikte kadına yönelik artan ev içi şiddeti “mekân” “sermaye” ve “habitus” bağlamında anlamaya çalışmaktır. Bu çerçevede “koronavirüs pandemisi sürecinde bir mekân olarak ev nasıl (yeniden) inşa edilmektedir?” sorusu Lefebvre’nin mekân kavramıyla; “koronavirüs pandemisi sürecinde kadına yönelik ev içi şiddet neden artış göstermiştir?” sorusu ise Bourdieu’nun habitus ve sermaye kavramları ile tartışılmaya çalışılmıştır. Derleme olan bu çalışmada yapılan tartışmalar çerçevesinde pandemi sürecinde kadına yönelik ev içi şiddeti artıran risk faktörleri belirlenmiştir. Bunlar; kamusal alana taşınamayan iktidar ve güç ilişkilerinin özel alana taş(in)ması, kadınların ekonomik sermayelerini kaybetmesi, şiddeti fail açısından meşru kılacak bir ev mekânının pandemiyle birlikte sağlanması ve kadınların sosyal ağlarını kaybederek sosyal destek mekanizmalarından yararlanamamalarıdır. Sonuç olarak, salgın gibi kriz durumlarında mevcut politikaları temel alan uygulamaların kadınların da içinde bulundukları koşulları dikkate alarak yeniden düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, habitus, kadına yönelik ev içi şiddet, mekân, sermaye.

Understanding Domestic Violence Against Women in the (Re)Constructed Space During Covid-19 Pandemic

Abstract

In the quarantine with the Covid-19 pandemic, public space has moved to private space and life is tried to be fitted into home. Therefore, cases of domestic violence against women in Turkey as well as all over the world have started to increase. The main purpose of study is to comprehend the increasing domestic violence against women during quarantine with regard to context of “space” “capital” and “habitus”. In this case, the question of “how is the home (re)constructed as a space in the coronavirus pandemic process?” is discussed with Lefebvre’s concept of space; and the question “why has domestic violence against women increased during the coronavirus pandemic process?” is discussed with Bourdieu’s concept of habitus and capital. In this review study, risk factors that increase domestic violence against women during the pandemic have been identified. The risk factors are transferring to power and control relations from public space to private space, the loss of women’s economic capital, the consist of home space that legalizes the violence for perpetrator and women’s can not benefit from social support mechanisms by having lack of social networks in the pandemic process. Consequently, it is suggested that practices based on existing policies should be reorganized considering women’s conditions in crisis situations such as pandemic.

Keywords: Covid-19, habitus, domestic violence against women, space, capital.

¹ Sorumlu Yazar (Corresponding Author), Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, bulgurcuoglu@kafkas.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9771-5165>.

² Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, gorkemkelebek@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8280-1092>.

GİRİŞ

Salgınlarla birlikte toplumların işlevselliğinin değişikliğe uğraması kaçınılmazdır. Tarihteki salgınlara bakıldığında (veba, kolera), bu salgınların sosyal ve ekonomik bazı değişiklikleri beraberinde getirdiği görülür. Örneğin Orta Çağ Avrupa'sını kasıp kavuran veba salgını ile toplumun ekonomik ve sosyal yapısında değişiklikler meydana gelmiş, bu salgın Avrupa'da demografik bir azalmaya sebep olarak yaklaşık 60 milyonluk bir nüfusun kaybına yol açmıştır (Özden ve Özmat, 2014). Dünya şu anda sosyal ve ekonomik düzenin bozulmasına sebep olan ve birçok yönden veba salgını ile kıyaslanan, yeni tip koronavirüs (Covid-19) olarak adlandırılan pandemi ile karşı karşıyadır.

2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde başlayan, küresel düzeyde hızla yayılan ve 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen yeni tip koronavirüs (Covid-19) kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almıştır. John Hopkins Üniversitesi tarafından derlenen verilere göre dünya üzerindeki toplam vaka sayısı on milyonlarla ifade edilmektedir (John Hopkins University & Medicine Coronavirus Resource Center, 2020). Türkiye de vaka sayılarının en fazla olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. 11 Mart 2020 tarihinde ilk koronavirüs vakasının görüldüğü Türkiye'de haftalar sonra vaka sayısı on binlere, ölüm sayısı ise binlere ulaşmıştır.

Covid-19 pandemisinin bu kadar hızlı bir şekilde yayılmasında Tekin-Koru (2020) özellikle sermaye ve insan hareketliliğinin son yarım asırda oldukça hızlanmasına sebep olan küreselleşme olgusuna dikkat çekmektedir. Küreselleşme, şüphesiz tek bir bölgede başlayan bir salgının aylar içerisinde küresel olarak seyretilmesinde tetikleyicidir. Çeşitli tetikleyicilerle birlikte yayılma süresi hızlanmış olan bu pandemi ekonomiden aile içi ilişkilere kadar -makrodan mikroya- tüm boyutlarda etkisini hissettirmektedir. Neo-liberal politikaların da etkisiyle sınıflar arası eşitsizliğin arttığı, sosyal adalet kavramının sorgulandığı 21. yüzyılda, küresel bir salgının ülke ve sınıf ayrımı yapmaksızın tüm insanlığı risk altında bırakabileceği belki de küreselleşme savunucularının tahmin edemeyeceği bir olasılıktır. Fakat her ne kadar yaşanan pandemi sınıf ayrımı yapmasa da bu süreçte ortaya çıkan risklerden en çok etkilenen gruplar yine kırılgan gruplar (yaşlı, engelli, çocuk, kadın vb.) olmaya devam etmektedir.

Yeni koronavirüs pandemisinin küresel boyutta yaşandığı bugünlerde, yaşanan toplumsal travma ile insanların sosyal işlevsellikleri etkilenmekte ve üstü örtülmeye çalışılan birçok sosyal sorun tekrar gün yüzüne çıkmaktadır. Pandemiden önce de var olan ve pandemiyle birlikte artmaya devam eden kadına yönelik ev içi şiddet¹ bu sorunlardan biridir (Bullinger vd., 2020; Leslie, Wilson, 2020; United Nations Development Programme, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (2005)'nin de belirttiği gibi, insani acil durumlar ve çatışmalar sırasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet artış eğilimindedir. Bu şiddet, yaşanan koronavirüs pandemisi sürecinde kendini ağırlıklı olarak ev içerisinde göstermektedir. Birleşmiş Milletler kadınlar için en tehlikeli yerin evleri olduğunu belirtirken (United Nations Office on Drugs and Crime, 2018: 17) hayatın eve sığ(dırıl)maya çalışıldığı bugünlerde kadına yönelik ev içi şiddetin artmasının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

Kamusal alana çıkma konusunda ciddi kısıtlamaların getirildiği ve kamusal alanın özel alana taşındığı koronavirüs pandemisi sürecinde bir mekân olarak evin (yeniden) inşa edildiği düşünülmektedir. Bu çerçevede çalışmada, pandemi sürecinde (yeniden) inşa edilen, özel alan olarak tanımlanan ve "kadınlığın kurucu mekânı olan evin" (Bora, 2018: 23) nasıl (yeniden) inşa edildiği ve bu süreçte evin değişen dinamikleri ele alınacaktır. Bu değişen dinamikleri anlamak için çalışmada iki temel soruya yanıt aranacaktır. Öncelikle *koronavirüs pandemisi sürecinde bir mekân olarak ev nasıl (yeniden) inşa edilmektedir?* sorusuna cevap ararken Lefebvre (2014)'nin *mekân* kavramından yararlanılacak olup pandemi sürecinde (yeniden) inşa edilmekte olan ev, bu bağlamda tartışılacaktır. *Koronavirüs pandemisi sürecinde kadına yönelik ev içi şiddet neden artış göstermiştir?* sorusuna cevap ararken ise Bourdieu'nun *habitus* ve *sermaye* kavramları (Bourdieu, 1986; Bourdieu, Wacquant, 2014) ev içi şiddeti anlamaya yardımcı olacaktır. Son olarak Covid-19 pandemisinde Türkiye'nin kadına yönelik ev içi şiddete karşı duruşu ele alınarak çalışma sonlandırılacaktır.

1. PANDEMİ SÜRECİNDE BİR MEKÂN OLARAK EVİN (YENİDEN) İNŞASI

Lefebvre (2014: 24-25)'ye göre "mekân, pasif, boş bir şey olarak ya da 'ürün' gibi, karşılıklı mübadelede bulunmaktan, tükenmekten ve yok olmaktan başka anlamı olmayan bir şey olarak düşünülemez bir ilişkiler bütünüdür. Zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihseli birbirine bağlar". O'na göre mekân ilişkilerle var olur. Bir mekânı dinamik yapan içindeki insanlardır. Böylelikle, mekânlar deneyimlerle kişiselleşir ve gündelik yaşama, işe ya da yapılan faaliyetlere göre yaşanan deneyimlerle birlikte bireyde bir anlam kazanır (Stedman, 2003).

Oldenburg (1989: 16)'a göre ilk mekân evlerimiz, ikinci mekân ise işyerlerimizdir. Ev ve iş mekânları arasında geçirilen olağan günlerde bireyler yaşamlarını dengeleyen üçüncü bir mekâna ihtiyaç duymaktadırlar (Oldenburg, 1989: 14). Restoran, kafe, park, spor salonları ve alışveriş merkezleri birçok sosyalleşme olanağı sunan üçüncü mekânlarımızdır. Dolayısıyla bireyler bu üçüncü mekânlarda da zaman geçirmektedir. Fakat yeni koronavirüs pandemisinin yaşandığı olağanüstü günlerde, üçüncü mekânların kullanımına getirilen kısıtlamalarla birlikte bireyler ev ve iş yerleri arasına sıkışmaya başlamaktadır. Yaşanan pandeminin hem kamusal hem de özel mekânların kullanım pratiklerinde değişimler yarattığı aşikardır. Bu değişimlerden biri salgın sürecinde sık sık kullanılan "mekânsal mesafedir"² (Abel ve McQueen, 2020).

Küresel düzeyde ekonomik, sosyal, psikolojik ve yasal boyutlarda değişimlerin yaşandığı pandemi sürecinde Türkiye'de de İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgeler ile kamusal alana çıkma konusunda çeşitli kısıtlamalar getirilmiştir. Bu çerçevede, 20 yaş altı ve 65 yaş ve üzeri bireyler ile kronik rahatsızlığı olan bireylerin sokağa çıkması yasaklanmış, büyükşehir statüsündeki 30 ilde (ve Zonguldak) kısmi sokağa çıkma yasağı ve bu şehirlere araç giriş/çıkış kısıtlamaları getirilmiştir. Ayrıca pandeminin ilk döneminde eğitim kurumları kapatılmış ve eğitim, uzaktan eğitim olarak özel alan olan evlerde devam etmiştir. Çalışan bireylerin birçoğu özel alanlarına iş yükünü de taşımıştır. Evin içerisinde meydana gelen bu ani değişimi ve etkilerini anlamak için Lefebvre'nin *mekâna* ilişkin düşünceleri bizlere yardımcı olacaktır.

Lefebvre (2014: 67-68) mekânı üç boyutlu olarak ele almaktadır. Bunlar; gündelik gerçeklikle kentsel gerçekliği algılanan mekân içinde birleştiren *mekânsal pratik*, tasarlanmış mekân olarak *mekân temsilleri* ve oturanların, kullananların mekânı (yaşanan mekân) olarak *temsili mekânlar*dır. Yaşanan ve konuşulan mekânlar olarak temsili mekânları ise aslında şu an yaşanan pandemi süreciyle birlikte bir dönüşümün yaşandığı evleri de kapsamaktadır. Kamusal alanın yükünün de eklendiği özel alanlarda, pandemi sürecinde ortaya çıkan ani değişimle birlikte yaşanan (mekânsal olarak temsili mekânlar) bir yer olarak evin işlevselliğinin etkilenmesi kaçınılmazdır³. Evler durağan ilişkilerin olduğu yapılar değildir. İçerisinde sosyal ve kişiler arası ilişkilerle birlikte nesnelerle olan ilişkileri de barındıran tarihsel bir mekândır. Bora (2009) da evden "en derinde bizi sarıp sarmalayıp içinde barındıran ve biçimlendiren, mutluluk ama aynı zamanda da korkunun ve iç sıkıntının da kaynağı" olarak bahsetmekte ve evlerin gündelik yaşamın anlam üretme mekanizmalarından biri olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden evler içerisinde çeşitli dinamikleri ve ilişkileri de barındıran ve yeniden üretimin gerçekleştiği mekânlardır. Pandemi sürecinde bir özel alan olarak evin yeniden inşasında okul ve iş yeri gibi kamusal alanın hane içine aktarılması özel alanın yükünü artırması, birçok insanın ekonomik güvencelerini kaybetmiş bir durumda evde izole olması ve bu değişimin ani bir şekilde gerçekleşmesi çalışmanın çıkış noktasıdır.

Pandemi sürecinde hane içinde yaşayan aile üyeleri arasında mekânın paylaşılmasında da bazı değişimlere gidildiği, bu değişimlerle birlikte ev içindeki üretim ilişkilerinin özel-kamusal alan sınırlarının belirsizleşmesi ile dönüşüm geçirdiği düşünülmektedir. Lefebvre (2014: 61) toplumsal yeniden üretim ilişkileri ile üretim ilişkilerini içeren mekâna, *toplumsal mekân* demektedir. Toplumsal mekân Lefebvre'ye göre ailenin özgül örgütlenmesiyle oluşan biyolojik ilişkiler (toplumsal yeniden üretim ilişkileri) ile iş bölümünü içeren üretim ilişkilerini içermektedir. Özel alandaki cinsiyete dayalı iş bölümü kadının doğası olarak görülmektedir. Aynı mekânı paylaşan iki cins, aslında çok farklı mekân deneyimlerini ve pratiklerini de paylaşır. Bu mekânın paylaşımı bakım emeğini kadına yüklerken, (orta sınıf, eğitilmiş) erkek kamusal

alanını özel alanına aktararak evde ‘ücretli’ çalışabilmekte; kadının emeği ise özel alan içerisinde “değersiz” ve görünmeyen ev içi işlerde (ücretli çalışsa dahi) kaybolabilmektedir.

Kamusal alanın yükünün eve eklenmesinin yanında, karantina sürecinin yaşandığı günlerde kamusal alana çıkamayan iktidar ve güç ilişkilerinin özel alana aktarıldığı düşünülmektedir. Aslında Lefebvre (2014: 25)’ye göre toplumun üretim tarzı ile mekân arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Fakat O’na göre (toplumsal) mekân, üretim tarzıyla birlikte değişir (Lefebvre, 2014: 25). Kendisi kapitalist toplumlarda biyolojik yeniden üretim düzeyinin, işgücünün yeniden üretim düzeyinin ve toplumsal üretim ilişkilerinin yeniden üretim düzeyinin iç içe girdiğini belirtmektedir (Lefebvre, 2014: 62). Dünyada kapitalist üretim ilişkilerinin ağırlıklı olduğu gibi Türkiye’de de bu sistemin sebep olduğu sermaye-emek çatışması kamusal alanın yükünü üstlenmeye çalışan ev mekânında (özel alan) kendini yeniden üretmektedir. Kapitalizm ve ataerkilliğin bir yansıması olduğu düşünülen özel alanda, var olan iktidar ve güç ilişkilerine ek olarak yaşanan pandemi sürecinde kamusal alana taşınamayan iktidar ve güç ilişkilerinin de özel alana (eve) aktarıldığı düşünülmektedir.

Bir mekân olarak ev, yaşanan pandemi sürecinde ani olarak içine aldığı yeni sorumluluklarla (ve gerilimlerle) birlikte yeniden bir inşa sürecine girmektedir. İnşa edilen bu mekân/ev yeni sorumluluklarla birlikte kişilerarası ilişkileri de etkileyen “yeni” duygulara ve davranışlara tanıklık etmekte ve ev içerisinde gerilimler ortaya çıkabilmektedir. Dünyada pandemi sürecinde artan ev içi şiddet vakaları da bunu kanıtlamaktadır (United Nations, 2020). Bunun yanı sıra özel alanın salt genelinde değil, evin içindeki mekânların dağılımında da (yeniden) bir inşa süreci olduğu düşünülmektedir. Yaşanan pandemi sürecinde, evde artık belirli saatlerde tek başına olma özgürlüğünü kaybeden birçok kadın, başta erkekler ve çocuklar olmak üzere evin diğer üyeleri ile birlikte paylaştığı alanları eril kişinin kullanımına bırakabilmektedir⁴. Pandemi sürecinde, özel alanı kamusal alan ile birleştirebilen görece “şanslı”, evde ücretli çalışan orta sınıf erkekler de bulunmaktadır. Elbette buna karşın bu süreçte evde ücretsiz izne ayrılmak durumunda olan ya da işsiz kalan/bırakılan erkekler (alt-orta alt sınıf) da vardır. Bu durum “erkeklerden” beklenen ve ideolojilerin bizlere aşıladığı “eve ekmek getirme” yargısıyla erkekleri de süreç içerisinde ayrı bir çıkmaza itmektedir. Para ile sağlanan ekonomik güç, erkeğin kazandığı ekonomik sermayenin yok olması ile birlikte boyut değiştirmektedir. Bu da şiddet gibi farklı erkeklik krizlerine neden olmaktadır. Yaşanan karantina süreci bir gün sona ermiş olsa da bu süre içerisinde kadına yönelik artan ev içi şiddeti anlamak, pandemiden bağımsız olarak da bu toplumsal sorunu anlamada yardımcı olacaktır.

2. AZALAN SERMAYE, ARTAN KADINA YÖNELİK EV İÇİ ŞİDDET: HAYAT EVE SIĞAR MI?

Birleşmiş Milletler (UN, 2020) tarafından yayınlanan Covid-19’un kadınlar üzerindeki etkisine dair rapor, koronavirüs pandemisinin kadınlar ve kız çocukları üzerinde sebep olduğu olumsuz etkileri göstermektedir. Covid-19 pandemisinin yarattığı sosyal ve ekonomik stres, temas ve hareket kısıtlılığı birleştiğinde küresel düzeyde kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin artmasına sebep olmaktadır. Raporda, yaşanan bu pandemiden önce her üç kadından birinin yaşamları boyunca şiddeti deneyimlediği belirtilirken, pandemi döneminde bu kadınların birçoğunun failleri ile birlikte evde kapana kısılmış durumda olduğu ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) (2020: 4) tarafından yayınlanan rapora göre de kadınların evde (karantinada) kalmasıyla hane içindeki gerilimlerin ve ekonomik sıkıntıların ev içi şiddeti artıracağı ve karantinanın altı ay sürmesi durumunda, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarının 31 milyona ulaşması beklenmektedir.

Makalenin yazıldığı dönemde pandemi süreci devam ettiği için tüm ülkelere dair kapsamlı bir rapor elde edilebilmesi için çok erkendir. Fakat raporlama sistemleri olan ülkelerde kadına yönelik şiddetin %25’in üzerinde bir artış gösterdiği görülmektedir (UN, 2020: 17). Fransa, Arjantin, (Güney) Kıbrıs ve Singapur ev içi şiddet oranlarındaki artışın karantinayla beraber %25 ile %35 arasında arttığı ülkelerden birkaçıdır. Kanada, Almanya, İspanya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri (UN, 2020: 19) ev içi şiddette artışla birlikte sığınma talebinde de büyük bir artışın görüldüğü ülkelerdir. Türkiye’de Kadın Dernekleri Federasyonu 2019 Mart-2020 Mart arasında sığınmaevlerine yönelik talepleri karşılaştırıldığında bu sene taleplerde %78’lik bir artış yaşandığını belirtmiştir (“Salgın döneminde kadına”,

2020). Kadınların yanı sıra evin içine sığmaya çalışan çocuklar da şiddet, istismar ya da ihmal riski ile karşı karşıya kalmakta; çocukların yaşadığı hareket kısıtlanması, yoksulluk ve maruz kalınan ayrımcılık onları pandemi sürecinde daha kırılgan ve stresli hale getirmektedir (The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action, 2020: 3). Çünkü pandemiye ilişkin olarak alınan önlemler kadınlara ve çocuklara özgü ihtiyaçları ve kırılganlıkları dikkate almamaktadır. Peki hayatın eve sığ(dırıl)maya çalışıldığı salgın sürecinde kadına yönelik ev içi şiddet neden artış göstermiştir? Bu sorunun cevabına yanıt ararken Pierre Bourdieu'nun habitus ve sermaye kavramlarından destek alınarak, ev içi şiddet anlamlandırılacaktır. Öncelikle, iki kavram arasındaki bağlantı kısaca ele alınacak, sonrasında kavramlar çerçevesinde pandemi sürecinde ev içi şiddet tartışılacaktır.

Bourdieu (2015c: 18-19) temelde nesnecilik ve öznelcilik arasında köprü kurmaya çalışarak sosyal yapılarla eyleyiciler olarak bireyler arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşime odaklanmakta ve sosyal pratiği anlamaya çalışmaktadır. Habitus ve sermaye kavramları da bu köprüyü kurmaya çalışırken kullandığı kavramlardan ikisidir (Öztimur, 2014: 584). Bourdieu yatkinlıklar olarak da bahsettiği habitus kavramından şöyle söz eder: “İnsanın varoluşu ve bedenlenmiş toplumsallık olarak habitus, dünyayı belli bir dünya olarak var eden şeydir” (Bourdieu, Wacquant, 2014: 118). Sosyalleşmenin yarattığı sınıfa özgü tecrübelerden oluşan ve “yapılaşmış bir yapı” olan habitus (Swartz, 1997: 102), kişisel alan deneyiminin aynı zamanda toplumsal/kolektif yapıda olduğunun (Bourdieu, Wacquant, 2014: 116) altını çizer. Kavram, insanların belirli kültürlerde yaşamaları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokunu anlatmakta (Palabıyık, 2011) ve *aktörleri* belli şeyleri yapmaya özendirerek, eylemlerin oluşması için zemin hazırlamaktadır (Öztimur, 2014). Bu eylemleri oluşturmaya yarayan şeylerin kaynakları da sermayelerdir. Habitus, elde edilen yeni sermayelere ve alandaki yeni konumlara bağlı olarak dönüşebilir bir karaktere sahiptir (Öztimur, 2014). Yani sermayeler habitus için motivasyon kaynağıdır. Bourdieu çeşitli sermaye türlerinden bahseder. Anında paraya dönüşebilen ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaştırılabilen *ekonomik sermaye*; belirli koşullarda ekonomik sermayeye dönüştürülebilen ve eğitimsel nitelikler şeklinde kurumsallaştırılan *kültürel sermaye* ve az çok kurumsallaşmış kalıcı ağlara (network) sahip olmakla ilişkili potansiyel ve gerçek kaynakların toplamı olarak belirtilen *sosyal sermaye* kendisi tarafından belirtilen sermaye türleri arasında yer almaktadır (Bourdieu, 1986).

Farklı sermaye türlerinin hiyerarşisi farklı alanlarda değişmektedir. “Bir sermaye türünün değeri, bu sermayenin kullanılabileceği bir alanın, bir oyunun varlığına bağlıdır: Bir sermaye türü, belli bir alanda hem mücadele silahı hem uğruna mücadele edilen şey olarak, sahibine belli bir iktidar, bir nüfuz kurma olanağı veren, belli bir alanda var olmayı sağlayan şey olarak, belli bir alanda etkilidir” (Bourdieu, Wacquant, 2014: 82). Burada önemli olan şey sermayenin miktar ve yapısının zaman içerisindeki evrimidir (Bourdieu, Wacquant, 2014: 83). Kadınların çoğu zaman sermayeler açısından etkin konumda olmadıkları bir gerçektir. Erkekler göre daha az miktarda sahip oldukları sermayeler (kaynaklar) düşünüldüğünde, yaşanan olağanüstü bir durum olan koronavirus pandemisi sürecinde var olan sermayelerinin de erimesi kaçınılmazdır.

Dünyada, kadınlar erkekler göre daha az kazandıkları ve birikim yaptıkları, daha az güvenli işlerde çalıştıkları ve çoğunlukla da enformel sektörde çalıştıkları için Covid-19'un ekonomik açıdan kadınlar üzerindeki etkisi erkeklerden çok daha farklı olmaktadır (UN, 2020: 4). Özellikle, toplumlarda yaşanan ekonomik krizler toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da derinleştirmektedir (Kaya Bahçe, Memiş, 2013; Özkaplan, 2010: 264). Çünkü kriz dönemlerinde iş talebi düştüğü için kadınlar iş bulabilse bile bu işler düşük ücretli ve güvencesizdir (Özkaplan, 2010: 267). Ayrıca kadınların kriz dönemlerinde erkekler kıyasla iş yüklerinin arttığı yapılan çalışmalarda da görülmektedir (Kaya Bahçe, Memiş, 2013). Ücretli ya da ücretsiz tüm bakım işlerinin merkezinde olan kadınlar pandemiden daha fazla etkilenmektedirler (UN, 2020). Rosa Kadın Derneği (2020)'nin Covid-19 pandemi sürecinde ücretli ev içi emek üreten kadınlarla yaptığı çalışmaya göre, kadınların %48'i hane içinde kendilerinden başka ev ekonomisine katkı sağlayan kimsenin olmadığını ve %96'sı geçim sıkıntısı yaşadığını belirtmektedir. Aynı zamanda bu kadınların %13'ü yaşanan pandemi nedeniyle ücretsiz izne ayrıldıklarını ifade etmektedir. Buna ek olarak, uzmanlara göre de pandemi sonrası kayıt dışı çalışan yaklaşık 1,5 milyon kişinin işsiz kalacağı, bu sayının 700 binini kadınların oluşturacağı öngörülmektedir (Memiş ve Koyuncu, 2020). Pandemi sürecinde yaşanan

ekonomik sermaye kaybı kadınlar ve erkekler açısından farklı deneyimleri ortaya çıkarmaktadır⁵. Birçok krizde olduğu gibi yaşanan pandemi sürecinde de ücretli emeğinden ilk vazgeçilen, fedakârlık beklenen ve evlerine gönderilen kesim kadınlar olmaktadır. Hem kadının omuzlarına binen ücretsiz ev içi emek, hem de var olan işlerin kaybı nedeniyle *ekonomik sermaye* eriyip giderken ev içindeki üretim süreci de bu durumdan etkilenmektedir. Kadınlar zaten ücretsiz bakım ve ev içi işlerine, erkeklerin üç katı daha fazla vakit harcamaktadır (UN, 2020: 6). Bu sebeple Covid-19 süreci ve sonrası ile birlikte bu etkinin özellikle ekonomik olarak düşük gelirli yoksul hanelerde yaşayan kadınlar (Memiş ve Koyuncu, 2020) üzerindeki etkisinin *yoksulluğun kadınlaşmasını* körükleyeceği düşünülmektedir.

Sermaye türlerinden biri olan *kültürel sermaye* ise toplumda yüksek olduğu düşünülen değerler hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bu sermaye bireyin bedeninde bir nevi habitus olarak, kültürel eşyalarda nesnel olarak ve diplomalar gibi kurumsal olarak mevcuttur (Yel, 2014: 570). Yani Bourdieu (1986)'nın ifadesiyle bedenselleşmiş, nesneleşmiş ve kurumsallaşmış olarak topluma ve sosyal sınıfa göre değişen ölçülerde edinilebilir (Bourdieu, 2015c: 177). Kültürel sermayeye nesneleşmiş olarak eğitim çerçevesinde bakıldığında Türkiye'de kadınların eğitim düzeylerinin erkeklere kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2019). Bu durumun, pandeminin neden olduğu ekonomik sermaye kaybı ile birleştiğinde kadınlar üzerinde daha olumsuz etkilere sebep olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ataerkil normların baskın olduğu kültürlerde eril kişi toplumda baskın olan kültürel kodları benimseyerek kendi habitusunda yaşar. Bu benimsenen kültürel kodlar içerisinde şiddet, fail tarafından meşru olarak görülebilir. Yani benimsenen kültürel sermayenin bedenselleşmiş hali şiddet eyleminde kendini göstermektedir. Pandemi sürecinde ekonomik sermayeleri azalan erkeklerin de sahip oldukları kültürel sermaye (kültürel kodlar) ile uyguladıkları şiddeti meşrulaştırdıkları düşünülmektedir. Ekonomik sermaye; kültürel sermaye ile birlikte kullanıldığında hiyerarşi ve eşitsizlik üreten bir güç olabilmektedir (Bourdieu, 1996: 270'den akt. Göker, 2014: 282). Her iki sermaye türü birleştiğinde de eril birey için tahakküm kaynağı olabilir. Türkiye'de yapılan bir çalışmada erkeklerin şiddet uygulama nedenleri arasında erkekle ilgili problemlerin (erkeklik algısı, kıskançlık gibi) ve ekonomik sıkıntıların en önemli iki neden olduğu görülmektedir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2015). Olağan dönemlerde iç içe geçen kültürel ve ekonomik sermaye aslında bize olağanüstü (kriz) politikalara dair ipuçları sunmaktadır.

Gündelik yaşamın akışı içinde cinsiyetler arası iş bölümü işletilmekte ve yeniden üretilmekte (Bourdieu, 2015a: 111), kadınlar da bu süreçte kültürel kodlarla evde "korunmakta" ve eve "ekmek getiren" kişi olan erkeğe değer yüklemektedir. Erkeğe yüklenen bu değer ve kadının değersizleştirilmesi ekonomik ve kültürel sermayeye prim sağlamaktadır. Ekonomik ve kültürel sermayenin toplumsal dağılımındaki eşitsizlik, *sosyal sermaye* açısından özellikle kadınlar için eşitsizlikleri güçlendiren bir durum yaratmaktadır (Pınarcıoğlu, 2017). Çünkü sermaye türleri aynı zamanda birbirleri ile ilişki içerisindedir. Pandemi sürecinde kişilerin ekonomik ve kültürel sermayelerinde yaşadıkları dönüşümlerin sosyal sermayelerini de etkilemesi kaçınılmazdır. Bourdieu (1986)'ya göre sosyal sermaye kalıcı bir ağa (network) sahip olma ile ilişkili mevcut ve potansiyel kaynakların toplamıdır. Sosyal sermaye, bir gruba üyelikle kazanılan, bireyin toplum içerisinde tanıdığı ve zamanı geldiğinde desteklerini alabileceği, güvendiği kişilerdir (Palabıyık, 2011). Her ne kadar koronavirüs pandemisi sürecinde alınan önlemler mekânsal mesafeler olsa da kadınların evde izolasyon içerisinde olması bağlantılarının da zayıflamasına sebep olmaktadır çünkü izolasyon insanları güçsüz kılmakta (Arendt, 1973: 235, 291) ve bazı insanları güçsüz kılan koşullar diğerlerini daha güçlü hale getirebilmektedir (Foucault, 2000: 347-348). Pandemi sürecinde güvendikleri kişilerle fiziksel olarak görüşemeyen kadınlar kendilerine güç veren ağlarından yoksun kalabilmektedir. Bu süreçte ev içi şiddete maruz kalan ya da bu riski taşıyan birçok kadın sahip oldukları sosyal sermayelerine erişememektedir. Çalışan kadınlar işten uzaklaştırılmakta ve bu durum onların sahip olduğu ilişkilerin zayıflamasına neden olabilmektedir. Sistemik şiddetin olduğu evlerde faillerin, bu azalan sosyal ağlardan da yararlandığı düşünülmektedir. Kadınlar hâlihazırda gündelik hayatlarında üzerlerine kapılar kilitlenerek eve hapsedilmekte ve ailelerinden izole edilmeye çalışılmaktadır (Kelebek, 2016: 76). Pandemi süreciyle birlikte güvendikleri sosyal çevrelerinden fiziksel olarak uzak kalan kadınların evde failleri ile birlikte kapalı kalmaları ve şiddete maruz kaldığı zamanlarda mekânın paylaşılmasından dolayı sosyal ağlara ya da kolluk kuvvetlerine erişememesi olası bir durumdur.

Kadınlar için en tehlikeli yerler olarak geçen evler (UNODC, 2018: 17) herkes için özel alan olarak nitelendirilmek istense de kadınlık ve erkeklik rollerinin vücut bulduğu, kadınların baskı altında tutulabildiği, ev içi ücretsiz emeğin sıklıkla görüldüğü ve şiddetin en çok yaşandığı alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin yeniden üretildiği mekân olan evlerde, kadınlar günlük, olağan yaşamlarında şiddetle yüz yüze geliyorken, hayatın eve sığ(dırıl)maya çalışıldığı olağanüstü bir durum olan pandemi sürecinde de kadınların sistematik şiddeti deneyimlemeleri kaçınılmazdır. Var olan şiddete ek olarak kadınların bu süre içerisinde (zaten birçok kadın için kısıtlı olan) ekonomik, kültürel ve sosyal sermayelerinin de kadın aleyhine dönüşüme uğraması, ev içerisindeki dinamiklerin değişmesine ve şiddetin daha fazla yoğunlaşmasına sebep olabilmektedir.

Ev içi şiddet, fail tarafından gerçekleştirilen bir eylemdir. Bu eylem gündelik yaşamdaki mekânda yani ev içerisinde gerçekleşir. Bourdieu (2015c: 19)'ya göre gündelik yaşam hem iktidar ilişkilerinin olduğu hem de yeniden üretildiği yerdir (Öztimur, 2014: 584). Fakat gündelik yaşam içerisinde kadınların sahip oldukları bilgi ve yatkınlıklar evdeki habitusunun oluşumunda etkilidir. Koronavirüs pandemi sürecinde ev içerisinde meydana gelen şiddet olgusunun artmasında habitusun eyleme geçmesini engelleyen, şiddete maruz kalanların dönüşmekte olan sermayeleri de etkili olmaktadır. Ev içerisindeki habitus olan eril tahakküm (Bourdieu, 2015a: 49; Sancar, 2009) özel alan içerisindeki (zaten aslında var olan) güç dengelerini de değiştirmektedir. İnsanların toplumsal alanda sahip olduğu konumları değiştiği zaman, bazen habitus da daha fazla elde tutulmayabilir ve bu durum "histeriye" neden olabilir (Öztimur, 2014). Bir "histeri" olan ev içi şiddete maruz kalmak ise koronavirüs pandemisi sürecinde değişimin etkisiyle kendini yeniden üretmektedir. Pandemi sürecinde Türkiye'de alınan kararlar ve uygulamalar mekâna ve ev içi şiddete yönelik politikaları da ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bir sonraki başlıkta Türkiye'nin bu süreçte ev içi şiddete yönelik attığı adımlar ele alınmaya çalışılmıştır.

3. COVID-19 PANDEMİSİNDE TÜRKİYE'NİN KADINA YÖNELİK EV İÇİ ŞİDDETE KARŞI DURUŞU

Çalışmanın önceki bölümlerinde Covid-19 pandemisi sürecinde (yeniden) inşa edilen bir mekân olarak ev içerisindeki dinamikler ve bu değişen dinamiklerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kadına yönelik ev içi şiddet olgusu tartışılmaktadır. Yaşanan pandemi sürecinde kadına yönelik ev içi şiddetle mücadele kapsamında Türkiye'deki durumu ve kamu uygulamalarını gözden geçirmek devletin pandemi sürecinde konuya bakış açısını görmemiz açısından yararlı olacaktır.

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu'na göre 2020 Mart ayı sonunda bir önceki yıla nazaran fiziksel şiddet %80, psikolojik şiddet %93, acil vaka oranı %30 oranında artmıştır ("Kadınların seçme şanssızlığı", 2020). Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi (2020) tarafından 1873 kadının katıldığı Covid-19 karantinası üzerine yapılan çalışmada katılımcıların karantina sürecinde ev içi tartışma/çatışma yaşama oranları %69,4 olarak belirtilmektedir. Ayrıca kadınların yarıya yakını karantina sürecinin kadına ve çocuğa yönelik şiddeti tetiklediğine katılırken, %39,5'i de karantina sürecinde yaşadığı şiddetin önceden yaşadığı şiddetten daha yoğun olduğunu belirtmektedir. Yaşanan pandemi sürecinde kadına yönelik ev içi şiddetin artması şüpheye yer vermezken mevcut durumu anlayabilmek adına ülkede alınan kararlara da değinmekte fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

30 Mart 2020 tarihinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) Genel Kurulu'nun kararı ile Covid-19 kapsamında ilave ek tedbirler açıklanmıştır. Bu çerçevede 10. Maddede "6284 sayılı kanun kapsamında verilen tedbir kararlarının yükümlülerin koronavirüs kapsamında sağlığını tehdit etmeyecek şekilde değerlendirilmesi gerektiğine" ilişkin ifade yer almaktadır. Bu durum hem hastalık/virüs hem de şiddet riski altında olan kadınları belirsizlikle baş başa bırakmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020) tarafından da kadın sığınmaevlerinde Covid-19 koronavirüsüne karşı ek tedbirler alınmıştır. Sığınmaevlerindeki kadınların ve çocuklarının sağlık kontrollerinin yaptırılması, gerekmedikçe kuruluş dışına çıkmalarına izin verilmemesi, toplu etkinliklerin iptal edilmesi ve sığınmaevlerinin periyodik şekilde dezenfekte edilmesi alınan tedbirler arasındadır. Daha çok sığınmaevi hijyen ve sağlık durumlarına ilişkin alınan bu tedbirler kapsamında kadınların nakil işlemlerinin çok acil durumlar dışında durdurulmasına karar verilmiştir.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (2020) tarafından yayınlanan “Koronavirüs Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu”nda pandemi sürecinde can güvenliği tehdidi olan kadınlar dışında sığınmaevlerine kabul olmadığı (can güvenliğinin kanıtı ise darp raporunun temin edilmesidir) ve kadınların ancak ikamet edilen şehirlerdeki sığınmaevlerine yönlendirilebilecekleri belirtilmektedir. Raporda kadınların can güvenliği riski olmadan sığınmaevine kabul edilmediği, sadece barınma talebi ile gelen kadınların geri çevrildiğine dair bilgi de yer almaktadır. Burada artan ev içi şiddete karşı sığınmaevlerinin bir kapasite sorunu yaşadığı görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de şiddete maruz kalan kadınların barınma ihtiyacını karşılamak için 40 kurum (kamu kurumları, oteller, yurtlar ve sığınmaevleri dâhil olmak üzere) yeniden tasarlanmıştır (UNDP, 2020). Dünyaya bakıldığında bu sorunla baş etmek için Fransa’da kadınları taciz durumlarından korumada sığınma amaçlı 20.000 otel odası düzenlenmiş (UN, 2020: 18), Belçika ise kadınların sığınmaları için bir otel zinciri ile anlaşmıştır (“Koronavirüs: Belçika’da salgını”, 2020). Ayrıca her iki ülke acil durum kodları oluşturmuştur. Örneğin Fransa ev içi şiddetle mücadelede şiddet mağdurlarının şiddeti en yakınındaki eczaneye giderek haber vermesini sağlayan “maske-19” parolasını kullanmaktadır (“Parola maske-19”, 2020).

Türkiye’de kadınların yaşadıkları şiddetle mücadelede acil yardım ve ihbar hatları bulunmaktadır. Fakat Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi (2020)’nin yaptığı çalışmaya göre pandemi sürecinde kadınların %31,9’unun bu hatlardan haberdar olmadığı görülmektedir. Türkiye’de şiddete maruz kalan kadınlar her türlü destek için kolluk kuvvetlerine ihbar edebilmekte, 7/24 hizmet veren Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi’ne (ŞÖNİM) ulaşabilmekte, belirli belediyelerin (Ankara, İstanbul gibi) psikolojik danışma hattı ile destek alabilmekte, Alo 183 ile bilgi edinebilmekte ve baroların kadın hakları merkezi aracılığıyla hukuki danışmanlık alabilmektedir. İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü’nün çeşitli sivil toplum kuruluşlarının iş birliği ile oluşturduğu “Koronavirüs Pandemisinde Online Ruhsal Destek Programı” (KORDEP) pandemi sürecinde açılan ve kadınların güçlenmesine de katkı veren online ruhsal destek hattıdır. Engelleri/riskleri en aza indirebilmek için, Kadın Destek Uygulaması (KADES) ile şiddete maruz kalan kadınların konumlarını açarak, polise ihbar edebilme olanakları da bulunmaktadır (“Koronavirüs günlerinde ev”, 2020). Fakat pandemi sürecinde şiddete maruz kalan kadınların failleri evde iken telefon etmesi koruma mekanizmalarına başvurmalarını engelleyebilmektedir. Örneğin İtalya’da 24 saat çalışan “The Telephona Rosa” aile içi şiddet danışma hattı aramalarının %55 oranında azaldığını ve kadınların yan odalarda fısıldayarak konuşmalarını yaptıklarını belirtmektedir (“Korona günleri artan”, 2020).

Türkiye’deki mevcut duruma bakıldığında pandemi sürecinin getirdiği öngörülemez risklere ek olarak sistemin zaten var olan sorunları da gün yüzüne çıkmaktadır. Yaşanan bu süreçte kadınlar yine bu olağanüstü durumdan en fazla etkilenen gruplardan biri olmuştur. Taub (2020) yeni tip koronavirüs pandemisi sürecinde artan aile içi şiddet vakalarını “yakın terörizm” (intimate terrorism) olarak kavramsallaştırmaktadır. Ayrıca Covid-19’a yakalanma riski failler tarafından kadınlara karşı bir tehdit olarak kullanılmakta, failler kadınların bir kaçış ya da yardım çağrısına olan yetersizliklerinden dolayı bu durumu sömürmekte ve bu durum da kadınları hiçbir yere gidemeden sokağa atılma riskiyle karşı karşıya getirmektedir (UN, 2020: 19). Dolayısıyla olağan durumlarda kadınların eve hapsedilmeye çalışıldığı bir ataerkil düzende; olağanüstü durumlarda şiddetin ne derece artacağını öngörememek var olan dinamikleri göz ardı etmek demektir. Alınan ve alınmayan kararlar aslında bizlere devletin “eril siyasetinin sembolik araçlarını” (Bourdieu, 2015a: 60) göstermektedir.

SONSÖZ YERİNE

Covid-19 pandemisi sosyal yaşamın çeşitli alanlarında radikal değişimlere yol açarak, hızlı ve beklenmedik olması bakımından toplumsal travmanın kriterlerini karşılamaktadır. Pandeminin ekonomik sonuçları, iş kayıplarına, yaşam koşullarının kötüleşmesine ve çok sayıda insan için belirsizlik hissine yol açmaktadır. Bu durum ise insanların kendilerini korumasını sağlayan kaynakların dağılımındaki eşitsizlik problemini beraberinde getirmektedir. Ayrıca meydana gelen bu toplumsal travma, kritik durumlarda önemli araçlara sahip olan sağlık bakım hizmetinin sağlandığı ve diğer kurumlarda yeterli kaynağın bulunmaması gibi zaten var olan sorunları da yeniden idrak etmeye sebebiyet vermektedir (Frackowiak-Sochańska, 2020).

Abel ve McQueen (2020) koronavirüs pandemisi ile birlikte alınan önlemlerle, yakın olan insan ilişkilerini sınırlandırmanın halk sağlığı açısından aile içi şiddet, depresyon ve anksiyete gibi ruh sağlığı problemlerine yol açacağını söylemektedir. Amerika’da bu dönem içerisinde artan silah satışları (ki Türkiye’de kadınların en çok ateşli silahlar ile öldürüldüğü bilgisini de dikkate alarak [Kadın Cinayetlerini Durduracağız, 2020]) bunun bir göstergesidir. Pandemi süresince tüm özel ve kamusal alan eve dönüşmüş durumdadır. Ev, özel alan ile kamusal alan arasındaki mekân sınırını belirsizleştirmiştir. Erkekler tarafından görülmeyen özel alan, bir anda kadın ve erkeğin birlikte paylaştığı bir mekâna dönüşmüş, ama kadının ev içi sorumluluklarında (çalışsa da çalışmasa da) bir artış olmuştur. Böylelikle özel alanda var olan eşitsiz güç ilişkilerine bir yenisi daha eklenmektedir. Fakat salt pandeminin bu eşitsizliği tekrar üretmesi olanaksızdır. Var olan sosyal yapı da bu baskının üretilmesinde etkili olmaktadır. Tıpkı Bourdieu (2015a: 50)’nun aile, devlet, kilise ve eğitim kuramlarını eril tahakkümü yeniden üreten kurumlar olduğunu belirtmesi gibi.

Bourdieu (2015b: 22) *Devlet Üzerine* isimli kitabında devleti, fiziksel ve sembolik şiddetin gizli, görünmez esasına verdiği isim olarak tanımlamaktadır. Modern devlet, toplumların ve (ulusal) mekânların istikrarlı merkezi olarak kendini göstermekte ve dayatmaktadır (Lefebvre, 2014: 53). Devlet, mekânı toplumsal düzeni sağlamak için araç olarak görmekte ve mekânın üretimine müdahale etmektedir (Ghulyan, 2017). O yüzden “mekânın kullanım değeri politiktir” (Lefebvre, 2014: 2). “Mekân belirlenmiştir; belirlenmenin de ötesinde, erkeklerin (savaşçı, şiddetli, asker) başatlığıyla oluşmakta ve bu başatlık da erkeksi denen erdemlerle değer kazanmakta ve tahakküm altındaki-tahakküm edici mekâna içkin normlarla yayılmaktadır” (Lefebvre, 2014: 406). Elbette tahakküm eden, gücü elinde bulunduran erk kişisi ev içi şiddeti tek başına yapmaz, yanına devletin ideolojik baskı araçlarını da alarak gücüne güç katar. Arendt (1996)’e göre de bu, *örgütlü şiddettir*. Bu çerçevede pandemi süreci yaşanırken devlet tarafından uygulanan infaz düzenlemesi kararının kadına yönelik ev içi şiddeti artıran bir uygulama olduğu düşünülmektedir. Covid-19 salgını nedeniyle, cinsel saldırı, istismar ve kadına yönelik şiddet gibi suçları da içeren 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile ilgili 15 Nisan 2020 tarihinde Resmî Gazete’de bazı değişikliklere gidilmiştir. Binlerce failin yapılan düzenleme ile özel alana yani evlere dönmelerinin özellikle yaşanan pandemiden dolayı karantina sürecinin devam ettiği zamanda alınmasının şiddeti, alınan yasal kararlar bağlamında meşrulaştırdığı düşünülmektedir. Kadınlar ve çocukların şiddete daha açık bir hale ge(tiri)ldiği bu af kişisel olanın politik olduğunu bir kere daha göstermektedir.

Ev mekânını üreten devletin araçları, kültürel kodların bizlere gösterdiği, “kadının yeri evidir” algısını da arkasına alarak ataerkil bakış açısını destekler mahiyetinde adımlar atmaktadır. Tabii ki olağanüstü olan bu süreçte alınan tedbirlerin krizi önlemek amaçlı olarak alındığı düşünülebilir. Ama yaşanan bu kriz (pandemi) bittikten sonra toplumun sosyal yapısında yerinden oynayan dinamiklere bakıldığında bu sürede ev içi şiddetle mücadelede alınan kararların yetersiz olduğu düşünülmektedir. Fakat yaşanan krizler beraberinde fırsatları da getirebilmektedir. Covid-19 krizi de dünya ekonomisinin ve günlük yaşamın sürdürülmesinde kadınların ve kız çocuklarının görünmeyen ve ücretsiz emeğine dayandığı gerçeğini görünür kılmaktadır (UN, 2020: 13). Ataerkillik ve kapitalizmle birlikte benimsenen liberal refah devleti anlayışının da değersizleştirdiği bu kadın emeğine (Atasü-Topçuoğlu, 2016) yönelik olarak, yaşanan pandemi süreci belki devletin ilerde toplumsal cinsiyete duyarlı ve sürdürülebilir adımlar atmasına imkân sağlayabilecektir.

Burada sorulması gereken asıl soru: Pandemi sürecinde ve sonrasında evde kadınlara ait güvenli bir alan nasıl yaratabiliriz? Covid-19 pandemisi boyunca şiddete maruz kalan kadınlar için sığınmaevleri de dâhil olmak üzere hizmetlerin güçlendirilmesi gerektiğini söyleyen Ndedi ve Kem (2020) şiddeti deneyimleyen kadınlar ve kız çocukları için psikososyal destek sağlanması, barınma yerlerinin kapasitelerinin karantina gereksinimini de karşılayacak şekilde artırılması ve mesaj, online danışmanlık, sosyal destek ağları gibi teknoloji temelli çözümlerin güçlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada, yaşanan pandemi sürecinde hayatın eve sığ(dırıl)maya çalışıldığı günlerde bir mekân olarak evin nasıl (yeniden) inşa edildiği Lefebvre’nin mekân kavramı ve bu yeniden inşa edilen mekânda kadına yönelik ev içi şiddetin nasıl arttığı Bourdieu’nun habitus ve sermaye kavramları ile tartışılmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise Türkiye’de pandemi sürecinde ev içi şiddete yönelik durum ele alınmaktadır.

Yapılan tartışmalar sonucunda pandemi sürecinde ev içi şiddeti artıran risk faktörleri şu şekilde ifade edilmektedir; kamusal alana taşınamayan ve ev içinden yeniden üretilen iktidar ve güç ilişkilerinin özel alana taşınması, kadınların zaten bir çoğunun güvencesiz işlerde çalıştıkları düşünüldüğünde pandemi sürecinde ekonomik sermayelerini kaybetmesi, fail açısından şiddeti meşru kılacak bir ev ortamının pandemiyle sağlanması ve evde izole olan kadınların sosyal ağlarını (sosyal destek sistemini) kaybederek sosyal sermayelerini kaybetmeleridir. Sonuç olarak pandemi sürecinde artan kadına yönelik ev içi şiddet gündelik hayatın bir gerçeğidir. Bu yüzden çalışmada öne sürülen risk faktörlerinin pandemi sürecinden bağımsız olarak da geçerliliğini koruyacağı düşünülmektedir.

DİPNOTLAR

¹ Çalışma boyunca “ev içi şiddet” kavramının sıklıkla vurgulanma amacı, kavramın uluslararası literatürde “domestic violence” olarak tartışılmasına rağmen Türkçe literatürde çoğunlukla “aile içi şiddet” olarak kullanılmasıdır. Çalışmadaki tartışmalar ev mekânını ve kadın aktörleri odak aldığından, ev içi şiddet kavramı kadına yönelik ev içi şiddet olarak okunmalıdır.

² Abel ve McQueen (2020) Covid-19 pandemisinin yayılmasını azaltmak için bireyler arasında iki metre mesafe olmasına vurgu yapan “sosyal mesafe” kavramsallaştırmasının “mekânsal mesafe (spatial distance)” olarak kullanılmasını önermektedir. Halk sağlığının da koronavirüs tehdidine sosyal yakınlıkla birlikte, mekânsal mesafeyi akılda tutarak yaklaşımları gerektiğini tavsiye etmektedirler.

³ Bu çalışmada özel alan evi, kamusal alan ise ev dışına atılan adımı tanımlamaktadır. Çalışmada alan ve mekân kavramının kullanılmasının sebebi, “Public/Private Space” ayrımına ek olarak “Public/Private Sphere” ayrımının İngilizce’den Türkçe’ye çevrilirken Türkçe literatürde özel alan-kamusal alan olarak yer almasıdır. Fakat Lefebvre, bu alanı mekân olarak vurgulamaktadır. Kavramsal tartışma gereği yer yer alan, yer yer mekân kavramları okuyucuya sunulmaktadır. Detaylı tartışma için bakınız: Duncan, N. (1996), “Renegotiating Gender and Sexuality in Public and Private Spaces”, içinde Duncan, N. (der.), Body Space: Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality, London: Routledge, 127-145.

⁴ Özel alan içerisinde mekânın cinsiyetlendirilmesine yönelik bir tartışma için bakınız: Şenol Cantek, F., Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve Çakmak, S. (2013), “Evin İçindeki Sokak, Sokağın İçindeki Ev: Kamusal ve Özel “Ara”sında Kalanlar” içinde Şenol Cantek, F. (der.), Kenarın Kitabı, İstanbul: İletişim, 121-159.

⁵ Her ne kadar yaşanan pandemi sürecinde kadınlar ve erkekler arasındaki deneyimler farklılık gösterse de erkekler de bu kriz döneminde ekonomik sermayelerini kaybetmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (2020)’nun pandemi sürecinin devam ettiği Nisan ayında yayınladığı işsizlik ve istihdam verilerine göre (cinsiyet ayrımı olmaksızın) geniş tanımlı işsizlik sekiz milyona ulaşmış durumdadır. Kaybedilen bu ekonomik sermaye ise erkekler açısından da farklı deneyimlere sebep olmaktadır. Çalışmada pandemi sürecinde kadına yönelik ev içi şiddet kadınların kaybettikleri sermayeler ile anlaşılmaya çalışılsa da yaşanan bu krizde erkeklerin de başta ekonomik olmak üzere çeşitli sermayelerini kaybettikleri unutulmamalıdır.

YAZARLARIN BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazar Katkıları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abel, T., D. McQueen, (2020). "The COVID-19 Pandemic Calls for Spatial Distancing and Social Closeness: Not for Social Distancing!", International Journal of Public Health, 65, 231.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2020), <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/haberler/kadin-konukevlerinde-koronaviruse-karsi-ek-tedbirler-alindi/>, E.T.: 20.04.2020.
- Arendt, H. (1996), İnsanlık Durumu, B.S. Şener (çev.), İstanbul: İletişim.
- Arendt, H. (1973), The Origins of Totalitarianism, New Edition, New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). "Devlet Baba ve Uysal Kızlar: Muhafazakâr/Liberal Refah Devleti ve Ataerkil Kültür Kısacasında Türkiye'de Bakım Emeli ve Toplumsal Cinsiyet", içinde M. Yaman, Dedeoğlu, S. (der.) Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeli Neoliberal ve Muhafazakâr Dönem, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 218-255.
- Bora, A. (2018), Kadınların Sınıfı, İstanbul: İletişim.
- Bora, A. (2009), "Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner", içinde A. Alkan (der.), Cins Cins Mekân, İstanbul: Varlık, 63-75.
- Bourdieu, P. (2015a), Eril Tahakküm, B. Yılmaz (çev.), İstanbul: Bağlam.
- Bourdieu, P. (2015b), Devlet Üzerine, A. Sümer (çev.), İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, P. (2015c), Ayırım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi, D. Fırat, G. Berkkurt (çev.), Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P. (1996), State Nobility: Elite Schools in the Field of Power, Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P. (1986), "The Forms of Capital. Richardson", içinde J.G. Richardson (der.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood, 280-291.
- Bourdieu, P., L.J.D. Wacquant (2014), Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, N. Ökten (çev.), İstanbul: İletişim.
- Bullinger, L.R., J.B. Carr, A. Packham. (2020). "Covid-19 and Crime: Effects of Stay-at-Home Orders on Domestic Violence", National Bureau of Economic Research Working Paper No: 27667, 1-45.
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2020), Kanun Numarası: 7242, Resmî Gazete: 15.04.2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200415-16.htm>, E.T. 03.05.2020.
- Frackowiak-Sochańska, M. (2020), "Mental Health in The Pandemic Times", Society Register, 4(3), 67-78.
- Foucault, M. (2000), "The Subject and Power in Power", içinde J. D. Faubion (der.), Volume 3 of Essential Works of Foucault: 1954–1984, New York: The New.
- Ghulyan, H. (2017), "Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 26(3), 1-29.
- Göker, E. (2014), "Ekonomik İndirgemeci Mi Dediniz?", içinde G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (der.), Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, İstanbul: İletişim, 277-305.
- Hakimler ve Savcılar Kurulu (2020), Covid-19 Kapsamında İlave Tedbirler, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/files/uu.pdf>, E.T.: 20.04.2020.
- John Hopkins University & Medicine Coronavirus Resource Center (2020), <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>, E.T.: 28.04.2020.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2020), Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Mart Raporu, <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2901/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-mart-2020-raporu>, E.T.: 20.04.2020.

- Kadınların Seçme Şanssızlığı: Virüs Mü Güvenlik Mi? (2020), Haber, 28 Nisan 2020, <https://tr.euronews.com/2020/04/28/kad-nlar-n-secme-sanss-zl-g-virus-mu-guvenlik-mi>, E.T.: 28.04.2020.
- Kaya Bahçe, S., E. Memiş (2013). "Estimating the Impact of the 2008–09 Economic Crisis on Work Time in Turkey", *Feminist Economics*, 19(3): 181-207.
- Kelebek, G. (2016), Aile içi Şiddete Maruz Kalarak Boşanmış Kadınların Yaşam Deneyimleri, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Korona Günleri Artan Şiddete Acil Önlem Gerektiriyor (2020), Haber, 5 Nisan 2020, <https://www.dw.com/tr/korona-gunleri-artan-siddete-acil-onlem-gerektiriyor/a-53023681>, E.T.: 18.04.2020.
- Koronavirüs: Belçika'da Salgını Döneminde Ev İçi Şiddet 4 Kat Arttı (2020), Haber, 25 Nisan 2020, Belçika, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52424474>, E.T.: 28.04.2020.
- Koronavirüs Günlerinde Ev İçi Şiddet Artıyor, Kadınlar Şiddetten Korunmak İçin Ne Neler Yapabilir (2020), Haber, 8 Nisan 2020, <https://t24.com.tr/haber/koronavirus-gunlerinde-ev-ici-siddet-artiyor-kadınlar-siddetten-korunmak-icin-neler-yapabilir,871369>, E.T.: 15.04.2020.
- Lefebvre, H. (2014), Mekânın Üretimi, I. Ergüden, (çev.), İstanbul: Sel.
- Leslie, E., R. Wilson (2020). "Sheltering in Place and Domestic Violence: Evidence from Calls for Service During COVID-19", *Journal of Public Economics*, Forthcoming, 1-25.
- Memiş, E., M. Koyuncu (2020), Covid-19 Pandemi Döneminde Ev İçi/Ev Dışı Emek Dağılımında Toplumsal Cinsiyet Açısından Değişim Üzerine Söyleşi, Söyleşi, 22 Nisan 2020, İstanbul.
- Mor Çatı (2020), Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu, <https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/koronavirus-salgini-suresince-kys-rapor.pdf>, E.T.: 20.04.2020.
- Ndedi, A. A., J. Kem (2020), "Framework in Ending Violence Against Women and Girls with the Advent of the COVID 19 From an African Perspective", <https://ssrn.com/abstract=3575288>, E.T.: 18.04.2020.
- Oldenburg, R. (1989), *The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts and How They Get You Through the Day*, New York: Paragon House.
- Özden, K., M. Özmat (2014), "Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları", *İdealkent*, 5(12), 60-87.
- Özkaplan, N. (2010), "Kadınlar, Kriz ve Eğilimler", içinde U. Serdaroğlu (der.), *İktisat ve Toplumsal Cinsiyet*, Ankara: Efil, 263- 269.
- Öztimur, N. (2014), "Feminist Teoride Pierre Bourdieu Tartışmaları", içinde G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, İstanbul: İletişim, 581-604.
- Palabıyık, A. (2011), "Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Habitus, Sermaye ve Alan Üzerine 1", *Liberal Düşünce Dergisi*, (62) ,121-141.
- Parola Maske-19: Koronavirüs Karantinasında Evde Şiddet Gören Kadın Gizli Kodla Polis Çağırabilecek, (2020), Haber, 27 Mart 2020, <https://tr.euronews.com/2020/03/27/parola-maske-19-koronavirus-karantina-evde-siddet-goren-kadin-gizli-kodla-polis-cagiracak>, E.T.: 04.05.2020.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017), "Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?)", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1/1), 12-24.
- Rosa Kadın Derneği (2020), Temizlik İşinde Çalışan Ev İçi Emekçileriyle İlgili Pandemi Raporu, http://www.rosakadinderneği.com/upload/resim/rosa_rapor_1.pdf, E.T.: 25.04.2020.
- Salgın Döneminde Kadına Şiddet Arttı (2020), Haber, Milliyet, 10 Nisan 2020, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/salgin-doneminde-kadina-siddet-artti-6185428>, E.T.: 15.04.2020.

- Sancar, S. (2009), Erkeklik: İmkânsız İktidar, İstanbul: Metis.
- Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi (2020), Covid-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu, <https://sahamerkezi.org/covid-19-karantinasindan-kadının-etkilenimi-ile-kadın-ve-cocuga-yonelik-siddete-iliskin-turkiye-arastirma-raporu/>, E.T.: 18.04.2020.
- Stedman, R. C. (2003), "Sense of Place and Forest Science: Toward a Program of Quantitative Research", Forest Science, 49, 6, 822–829.
- Swartz, D. (1997), Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu, Chicago: University of Chicago.
- Taub, A. (2020), A New Covid-19 Crisis: Domestic Abuse Rises Worldwide, <https://www.nytimes.com/2020/04/06/world/coronavirus-domestic-violence.html>, E.T.: 15.04.2020.
- Tekin-Koru, A. (2020), "Korona Günlerinde Umut(suzluk)lar", İktisat ve Toplum, 114, 4-10.
- The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action (2020), Technical Note: Protection of Children during the Coronavirus Pandemic, Version 2, https://alliancecpha.org/en/system/tdf/library/attachments/the_alliance_covid_19_tn_version_2_05.27.20_final_2.pdf?file=1&type=node&id=37184, E.T.: 25.10.2020.
- Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, (2015), Ankara, <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>, E.T.: 01.05.2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2019), İstatistiklerle Kadın, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33732>, E.T.: 03.05.2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020), Hane Halkı İşgücü Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33785>, E.T.: 04.05.2020.
- United Nations Development Programme, (2020), Covid-19 Global Gender Response Tracker, <https://data.undp.org/gendertracker/>, E.T.: 27.10.2020.
- United Nations Population Fund (2020), Impact of the COVID-19 Pandemic on Family Planning and Ending Gender-based Violence, Female Genital Mutilation and Child Marriage, UNFPA.
- United Nations (2020), Policy Brief: The Impact of Covid-19 on Women, <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-en.pdf?la=en&vs=1406>, E.T.: 21.04.2020.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2018), Global Study on Homicide: Gender Related Killing of Women and Girls, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf, E.T.: 21.04.2020.
- Yel, A. M. (2014), "Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik", içinde G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (der.), Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, İstanbul: İletişim, 559-580.
- World Health Organisation (2005), Guidelines for Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Settings, Geneva: Inter-Agency Standing Committee.